

Tadeusz Śliwa, *Barda Franciszek (1880–1964)*, w: Tekstowa kartoteka osobowa przemyslan, pod red. Anny Siciak – na stronie Przemyskiej Biblioteki Publicznej

Barda Franciszek (1880–1964), biskup przemyski

Ur. 21 VIII 1880 r. w Mszanie Dolnej k. Rabki w rolniczo-rzemieślniczej rodzinie Franciszka i Wiktorii, jako ich piąte dziecko. Maturę uzyskał w Krakowie jako alumn Małego Seminarium Duchownego. Studia teologiczne rozpoczął na UJ w 1900 r., a po ich ukończeniu w 1904 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Wysłany do Rzymu na Gregorianum został w 1907 r. doktorem teologii. Po rocznym wikariacie, od 1908 r. był prefektem w Gimnazjum św. Anny w Krakowie, a w latach 1910–1914 równocześnie prefektem i wicerektorem w Sem. Duch. W latach 1919–1922 był profesorem teologii moralnej w Sem. Duch. w Poznaniu. W latach 1925–1928 był rektorem Papieskiego Instytutu Polskiego w Rzymie, skąd wrócił do Krakowa ze względów zdrowotnych. Po powrocie był znowu katechetą w szkołach średnich Krakowa, a w r. akad. 1930–1931 rektorem Sem. Duch. w Krakowie. Na prośbę przemyskiego biskupa Anatola Nowaka (1924–1933), dawnego profesora Sem. Duch. w Krakowie, został mianowany biskupem pomocniczym przemyskim, konsekrowany 30 VIII 1931 r. W dwa lata później, po śmierci bpa Nowaka (zm. 5 IV 1933), został mianowany biskupem ordynariuszem, podczas gdy biskupem pomocniczym został wówczas ks. Wojciech Tomaka. Do najbardziej wyrazistych dokonań z przedwojennego okresu jego rządów, oprócz wizytacji diec., była budowa własnym kosztem dwupiętrowego Domu Katolickiego „Roma” przy ulicy Grodzkiej, z kinem i uruchomionym w

1938 r. Instytutem Wyższej Kultury Religijnej, co spotkało się z pozytywnym przyjęciem w środowisku inteligencji katolickiej, albowiem umożliwiało pogłębianie wiedzy religijnej. Dużo wagi przykładał do rozwoju i działalności organizacji kościelnych zwłaszcza Akcji Katolickiej szerzącej i gruntującej zasady katolickie wśród dorosłych wiernych i młodzieży. Jej komórki działały w większości parafii. W ustanowionym w Ujeznej (pow. przeworski) Katolickim Uniwersytecie Ludowym na kilkumiesięcznych turnusach kilka tysięcy młodzieży pogłębiało wiedzę religijną i w ogóle kulturę. W 1935 r. zainicjował wydawanie przy „Gazecie Kościelnej” przemyskiego dodatku „Rola Katolicka”. Wybuch II wojny światowej przerwał ich działalność.

W dniach 6–7 1937 r. w zorganizowanym w Przemyślu Kongresie Eucharystycznym, uczestniczyło ok. 120 tys. osób, co niewątpliwie przyczyniło się do pogłębienia pobożności wiernych.

Po wybuchu II wojny światowej i poinformowaniu biskupa o ustaleniu granicy na Sanie między okupacją niemiecką i sowiecką, w końcu września, wraz z kilku księżmi, w tym z rektorem seminarium, przeszedł na stronę niemiecką, gdzie znajdowała się większość terytorium diec. Po stronie sowieckiej przekazał pełnię władzy biskupowi pomocniczemu W. Tomace. Biskup Barda po krótkim pobycie w Brzozowie wrócił do Przemyśla i zamieszkał na Zasaniu. Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej i zajęciu przez Niemców wschodnich terenów diec., w grudniu 1941 r. powrócił do domu biskupów przy katedrze i objął władzę nad całą diec. W 1940 r., po staraniach u władz niemieckich, za ich milczącą zgodą, klerycy rozpoczęli na-

ukę w Brzozowie w budynku należącym do biskupa, w prymitywnych warunkach materialnych i ciągłym zagrożeniu. Studiowali w systemie semestralnym ci, którzy w 1939 r. zostali przyjęci do Sem. Duch., oraz alumni kursu II, III i IV. Absolwenci kursu IV w 1939 r. 10 września z uprzedzeniem otrzymali święcenia kapłańskie. Do końca 1944 r. 93 alumnów ukończyło studia, oznaczało to sukces w dziedzinie szkolnictwa. W 1946 r. seminarium wróciło do swego budynku w Przemyślu i kontynuowało działalność.

Reaktywowane po wojnie tzw. Małe Seminarium funkcjonowało do 1950 r., tj. do zakazu władz oświatowych uczenia się jego wychowanków w średnich szkołach ogólnokształcących. Wtedy bp Barda zorganizował gimnazjum i liceum prywatne bez praw państwowych. Funkcjonowało do r. szk. 1952/1953. Jego absolwenci uzyskiwali potem świadectwa dojrzałości jako eksterniści lub uczniowie liceów wieczorowych. Biskup Barda dużo uwagi przykładał do rozbudowy sieci parafialnej. Po zakończeniu działań wojennych, w wyniku ustaleń zwycięzców, do Ukrainy radzieckiej przyłączono wschodnią część (1/3) terytorium diec. przemyskiej. Nastąpiło też przemieszczenie kilkuset tysięcy Ukraińców na wschód, a Polaków na zachód. W ciągu pierwszych 6 lat rządów, ustanowił 7 placówek duszpasterskich, w okresie wojny 3, po wojnie 43 ekspozytury parafialne przy kościołach filialnych i kaplicach, a ponadto przy opuszczonych cerkwiach ok. 50. ekspozytur (parafie niższej rangi), ale wobec braku kapłanów nie do wszystkich ich przeznaczono. Były obsługiwane przez sąsiednich duszpasterzy.

W 1955 r. pod osłoną nazwy „dni skupienia”, dla księży dziekanów odprawiono synod diecezjalny, na którym skodyfikowano prawo diecezjalne, przy decydującej współpracy z ks. Janem Kwołkiem.

Spośród kilkudziesięciu pism, które wydał, związanych z duszpasterstwem, dwa miały charakter naukowy: *Wiedza i Wiara. Zarys dziejów i zasad ich stosunku*, Poznań 1910 ss. 124 i *Nauka św. Grzegorza W. o duszpasterstwie*, Włocławek 1929 i odb. z „Ateneum Kapłańskiego” ss. 79. Podjęta próba uzyskania habilitacji na Uniw. Lwowskim – nie powiodła się. Utrzymywanie seminariów duchownych, Dom Katolicki, Uniwersytet Ludowy, „Rola Katolicka”, uratowanie przed ruiną kilkudziesięciu cerkwi, niektórych o dużych walorach artystycznych, starania o pogłębienie życia religijnego wiernych, a wraz z tym kultury – to główne punkty zasług bpa Bardy w dziedzinie kultury na Rzeszowszczyźnie w latach 1931–1964.

Bibliografia: Ataman J., *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1976, s. 27; Szal A., *Duchowieństwo diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego w latach 1918–1939*, Przemyśl 2005, passim; Śliwa T., *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 5: 1918–1981, red. ks. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 80-84, tamże bibliogr.; Zych S., *Funkcjonowanie diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego w warunkach okupacji niemiecko-sowieckiej*, „Roczniki Historii Kościoła” T. 2: 2010 s. 254-260.